

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף פ'

משנה. אדם שקנה פירות שובך דהיינו את כל היונים שיגדלו באותו השובך, מפריח בריכה ראשונה דהיינו את הזוג יונים הראשון שהאם יולדת, ומשאר אותה בשובך שתישאר למוכר לקיים את השובך. וכן אדם שקנה פירות כוורת מחבירו נוטל ג' נחילים ומסרס, ואדם שקנה חלות דבש של כוורת מחבירו מניח בכוורת ב' חלות שהוא לא נוטל אותם כדי שיאכלו מהם הדבורים בימות הגשמים ותתקיים הכוורת, ואם קנה עצי זיתים לקוץ את ענפיהם מניח בעץ שתי גרופיות דהיינו ענפים שאינו קוצץ כדי שיתקיים העץ.

גמרא. התבאר במשנה שאדם שקנה פירות שובך מחבירו מפריח בריכה ראשונה ונוטל את השאר, ו**שואלת** הגמרא שהרי שנינו בברייתא שאדם שקנה פירות שובך מחבירו משאר בשובך בריכה ראשונה ושניה ולא רק בריכה ראשונה.

וביאר רב כהנא שהברייתא לא נחלקה על המשנה, ולא הייתה כוונת הברייתא שישאר לאם את ב' הבריכות הראשונות שיוולדו לה, אלא את הבריכה הראשונה שתולד לה, ואף את הבריכה שתולד לבתה של האם שאף אותה צריך להשאיר, כיון שלולי שישאר אותה הבריכה הראשונה אף היא לא תישאר וממילא לא יתקיים השובך.

ושואלת הגמרא מדוע צריך להשאיר בריכה נוספת לבתה של האם, ולא מספיק מה שיש לבריכה הראשונה את אמה ואת זוגה כדי שתשאר בשובך.

וביארה הגמרא שהאם הולכת אחרי בתה ולא הבת אחרי האם, ולכן אם הוא יטול את בתה של הבריכה הראשונה אף היא לא תישאר בשובך. אמנם אם ישאר את הבריכה הראשונה ואת בתה, אף אם יטול את בתה של הבריכה השנייה היא תישאר בכל זאת בשובך כיון שכבר יש בשובך מספר זוגות ולכן היא תישאר בו אף אם יטלו את בתה.

במשנה התבאר שאדם שקנה מחבירו פירות כוורת נוטל ג' נחילין ומסרס. וכעת מבינה הגמרא שכוונת המשנה שלאחר שיטול הקונה את הג' נחילים הראשונים של הדבורים הוא יסרס את הדבורים שלא ילדו עוד דבורים חדשות אלא יעשו דבש, וביאר רב יהודה בשם שמואל שמסרסן על ידי שמאכילם חרדל.

וביאר בארץ ישראל בשם ר' יוסי בר חנינא שאין החרדל מסרסן אלא שמתוך שפיהן חד לאחר שאוכלות את החרדל מחמת חריפותו, חוזרות ואוכלות את דובשן, וכשהם שבעות בטלות מפריה ורביה ועושות דבש.

ור' יוחנן ביאר שכוונת המשנה נוטל ג' נחילין ומסרס היא שהקונה נוטל שלשה נחילין בסירוס וכלומר שאת הנחיל הראשון נוטל הקונה והשני המוכר והשלישי הקונה וכן הלאה.

ומביאה הגמרא ברייתא שביארה שהקונה נוטל את הג' נחילין הראשונים בזה אחר זה, ולאחר מכן מסרס, וכלומר נוטל אחת ומניח אחת למוכר לקיום הכוורת.

במשנה התבאר שאדם שקנה מחבירו את חלות הדבש שבכוורת משאר בה שתי חלות כדי שיאכלו מהם הדבורים בימות הגשמים וכך תתקיים הכוורת. ומביאה הגמרא שאמר רב כהנא שדבש בכוורת אינו יוצא מידי מאכל לעולם וכלומר שדינו לעולם כמאכל לגבי קבלת טומאה, ומקבל טומאה כדין כל אוכל המקבל טומאה, אלא אם חשב עליו בפירוש למאכל לדבורים שאז אין דינו כמאכל, או שחשב עליו כמשקה שאז דינו כמשקה כלפי דיני טומאת משקין.

ומדייקת הגמרא שלדעת רב כהנא אין צריך שהאדם יחשוב על הדבש כאוכל כדי שיקבל טומאת אוכלים, אלא מיד הוא מקבל טומאה כאוכל. ו**שואלת** הגמרא שהרי שנינו בברייתא שדבש בכוורת אין לו דין לא של טומאת אוכלים ולא של טומאת משקין.

ותירץ אביי שבברייתא מדובר על אותם ב' חלות שהוזכרו במשנה שאותם אוכלים הדבורים ולכן אין דינם כאוכל כי הם אינם מאכל אדם ואינם מקבלים טומאת אוכלים.

עמוד ב'

ורבא תירץ באופן אחר, שבברייתא זוהי דעת רבי אליעזר שסובר שדבש אינו מקבל טומאה כיון שדינו כמחובר לקרקע, וכפי ששינו שלדעת רבי אליעזר כוורת דבורים הרי היא כקרקע וממילא כותבין עליה פרוזבול על החובות של בעל הכוורת ערב שביעית, ואף שצריך שיהיה לכותב קרקע, ואינה מקבלת טומאה במקומה כקרקע, והרודה ממנה בשבת חייב חטאת כקוצר מהקרקע. אך לדעת חכמים אומרים אינה כקרקע, ולכן ואין כותבין עליה פרוזבול, ומקבלת טומאה אף במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור.

וביאר ר' אלעזר שטעמו של ר' אליעזר הוא משום שנאמר בשמואל "ויטבול אותה ביערת הדבש" ולומדים משם שהרודה מהדבש בשבת חייב חטאת, שהרי מה ענין יער אצל דבש אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת.

מקשה הגמרא על מה שאמר רבא שהברייתא שאומרת שדבש אינו מקבל טומאה היא כדעת רבי אליעזר שדבש המחובר לקרקע דינו כקרקע, שהרי שנינו בברייתא אחרת שדבש הזב מכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה, ושם מדובר על דבש שאינו מחובר לקרקע, ואמנם לדעת אביי לא קשה כי אפשר לומר ששם מדובר על אותם ב' חלות שבכוורת שנשארו למאכל הדבורים שאינם מקבלים טומאה. אך לדעת רבא קשה כי שם לא מדובר בדבש המחובר לקרקע.

ותירץ רב זביד שמדובר שם על דבש שזב על גבי כלי מאוס ולכן הוא אינו ראוי למאכל ואינו מקבל טומאה, ורב אחא בר יעקב תירץ שמדובר שהדבש זב על גבי קשקשין דהיינו קיסמין דקים ואי אפשר לאוספו מהם ולכן הוא אינו נחשב כאוכל, אבל לדעתו הדבש היה זב על גבי כלי מאוס עדיין היה דינו כאוכל והיה מקבל טומאה.

עוד שואלת הגמרא על דעת רבא שהרי שנינו בברייתא שדבש בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה, ואם חשב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין ואם חשב עליו למשקין מטמא טומאת משקין. ואף כאן לדעת אביי אפשר לבאר שמדובר באותם ב' חלות שאינם מקבלים טומאה אלא אם חשב עליהם לאכילה, אך לרבא קשה כיון ששם אי אפשר לתרץ שמדובר כדעת רבי אליעזר שדבש המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ולא מקבל טומאה, כי אז לא הייתה מועילה מחשבתו לגרום לדבש לקבל טומאה כי הוא עדיין מחובר לקרקע.

ותירצה הגמרא שלדעת רבא הברייתא כדעת רבי אליעזר, והדבש אינו מקבל טומאה, וצריך לגרוס בברייתא שאם חשב על הדבש לאכילה **אינו מטמא** טומאת אוכלים, ואף אם חשב על הדבש למשקין **אינו מטמא** טומאת משקין.

ועל מה שאמר לעיל רב כהנא שדבש לעולם דינו כאוכל, ומקבל טומאת אוכלין, ומביאה הגמרא ברייתא כדבריו שאומרת שדבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין אף בלא שחשב עליו לאכילה.

במשנה התבאר שאדם שקנה מחבירו זיתים לקוץ מהם את הענפים מניח שתי גרופיות בעץ לקיום העץ. ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאדם שקנה אילן מחבירו לקוץ מגביה מן הקרקע טפח וקוצץ את השאר, ואם קנה בתולת השקמה דהיינו עץ שקמה שלא נקצץ מעולם מניח ג' טפחים, ואם קנה סדן השקמה דהיינו עץ שכבר נקצץ בעבר, מניח ב' טפחים. ואם קנה קנים ובגפנים קוצץ רק מן הפקק ולמעלה וכלומר מקשר העץ ולמעלה. ובדקלים ובארזים יכול לחפור מהשורש לפי שבכל מקרה אין גזען מחליף.

ועל מה שהתבאר בברייתא שבבתולת השקמה מניח ג' טפחים שואלת הגמרא שהרי שנינו במשנה שבביעית שאין קוצצין בתולת השקמה בשמיטה מפני שהיא עבודה שמועילה לעץ שהיא אסורה

בשמיטה, אך דעת ר' יהודה שאמנם כדרכו אסור אבל אם מגביה י' טפחים מהקרקע וקוצץ מותר או אם גומם מעם הארץ, וכלומר שקוצץ צמוד לקרקע וכך אין זה מועיל לעץ.

ושואלת הגמרא שמשמע מדברי רבי יהודה שרק אם קוצץ צמוד לקרקע אין זה מועיל לעץ אבל אם קצץ מעט מעל הקרקע זה מועיל לעץ והוא חוזר וצומח, ומדוע אמרה הברייתא שצריך להרחיק מהקרקע ג' טפחים כדי שהעץ יחזור ויצמח, הרי אף פחות מזה מועיל לעץ שהוא יחזור ויצמח.

ותירץ אביי שאם הקוצץ משאיר ג' טפחים וודאי שזה מועיל לעץ, ואם קוצץ סמוך לקרקע וודאי שזה מזיק לעץ, ובכל אותם ג' טפחים שבנתיים אין זה מועיל לעץ אך גם לא מזיקו, ולכן לגבי שביעית שאסורה עבודת האילן, מותר רק דבר שמזיק לעץ ואינו נעשה כמלאכה עבור העץ אך לא שאר עבודות. אך לגבי מקח וממכר דעת המוכר להשאיר באילן שיעור שוודאי יועיל לו ולכן צריך להשאיר ג' טפחים.

ועל מה שהתבאר בברייתא שהקונה את הגזע בדקלים ובארזים יכול לחפור את השורשים כיון שהם בכל מקרה לא יצמחו מחדש שואלת הגמרא שהרי שאל ר' חייא בר לולייני על הפסוק בתהילים "צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה" האם הצדיק הוא כתמר או כארז, וביאר שאילו נאמר ארז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק אין עושה פירות לכך נאמר תמר, ואם נאמר תמר ולא נאמר ארז הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק אין גזעו מחליף ואם מת לא ישאיר בן כמותו, או שאם יפול לא יקום, לכך נאמר על הצדיקים ארז. ורואים מדבריו שארז גזעו מחליף וצומח מחדש.

וביורה הגמרא שארז עצמו גזעו מחליף וצומח, אך שאר מיני ארזים לא, (ויש שביארו להפך ועי' ברבינו חננאל), וכפי שאמר רבה בר רב הונא שיש עשרה מיני ארזים הן שנאמר בישעיה "אתן במדבר ארז שיטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדיו".

ומבארת הגמרא שארז היה נקרא בזמנם 'ארזא', ושיטה 'תורניתא', והדס 'אסא' ועץ שמן הכוונה ל'אפרסמא', וברוש הכוונה ל'ברת', תדהר 'שאגא', ותאשור 'שורבינא'.

ושואלת הגמרא שיש בפסוק הזה שבעה מיני ארזים ולא עשרה, ועונה הגמרא שבא רב דימי מארץ ישראל בבל אמר שחץ מאלו ישנם עוד ג' זוגי ארזים, אלונים אלמונים אלמוגים, ואלונים הם העץ שהיה נקרא 'בוטני', ואלמונים 'בלוטי', ואלמוגים 'כסיתא'.

ויש אומרים שג' הארזים הנוספים הם ערונים ערמונים אלמוגים, וערונים הוא העץ הנקרא 'ערי' וערמונים זה 'דולבי' ואלמוגים 'כסיתא'.